

Norges vassdrags- og energidirektorat
nve@nve.no

Stavanger, 31. oktober, 2013

Høringsuttalelse vedrørende konsesjonssøknader for Nevlandsheia, Skurvenuten og Tindafjellet vindkraftverk

Følgende er en felles høringsuttalelse fra Norges Jeger og Fiskerforbund Rogaland, Norsk Botanisk Forening Rogalandsavdeling, Norges Speiderforbund Vesterlen krets og Norsk Ornitologisk Forening avd. Rogaland. FNF Rogaland (FNF) går i mot at det gis konsesjon til Nevlandsheia, Skurvenuten og Tindafjellet vindkraftverk i Gjesdal kommune, Rogaland. FNF mener at de negative konsekvensene for natur, miljø, og friluftsliv ved bygging, drift og nedleggelse av kraftverkene er langt større enn fordelene ved ny energiproduksjon.

NVE har allerede overoppfyllt målsettinger for vindkraft i Rogaland. Vi slutter oss til vår nye helseminister som uttalte for ikke lenge siden at Rogaland har gitt nok natur – vi trenger resten til folkehelse og friluftsliv.

FNF er svært skeptisk til det høye antallet vindkraftverk som i løpet av få år har fått konsesjon i Rogaland. Vindkraftverkene er svært arealkrevende og påvirker landskapet og naturen langt utover anleggsområdene. FNF mener at sumvirkningen av samtlige vindkraftverk som har fått konsesjon i Rogaland må vurderes før det eventuelt innvilges konsesjon i nye områder. Sumvirkningene bør også inkludere andre nåværende og planlagte inngrep for å kunne gi et fullstendig bilde av den samlede belastningen på natur, miljø og landskap.

Behov for en nasjonal plan

Områdene er inkludert i Fylkesdelplan for vindkraftverk i Rogaland. Flere av organisasjonene stod bak en høringsuttalelse fra FNF til planen og støttet den i prinsippet. I uttalelsen uttrykte FNF også at flere av 'ja'-områdene var konfliktfylte og trengte grundigere vurdering. For 'kanskje'-områdene skulle dette være en selvfølge. Også ny informasjon vil ha innvirkning på organisasjonenes holdning. I innspill til regional planstrategi ba FNF om en revisjon av fylkesdelplanen men fylkestinget har nå vedtatt at planen ikke skal rulleres slik opprinnelig

FNF er et samarbeidsforum for natur- og friluftslivsorganisasjoner. I Rogaland representerer organisasjonene ca. 50 000 medlemskap og nesten 500 årsverk frivillig arbeid. 19 er med: Stavanger Turistforening, Haugesund Turistforening, Norges Jeger og Fiskerforbund-Rogaland, Norges speiderforbund Vesterlen krets, Rogaland KFUK-KFUM speidere, Haugaland KFUK-KUFM speidere, Norsk Ornitologisk Forening avd. Rogaland, Norsk Botanisk Forening Rogalandsavd., Sykklistenes Landsforening Sør-Rogaland, Rogaland Orienteringskrets, Stavanger Kajakklubb, Haugesund Kajakklubb, Sørmarkas Venner, Stavanger Rugler Ro og Råseillag, Gandsfjord Seilforening og friluftsrådene; Ryfylke, Dalane, Jæren, og Vest. FNF Rogaland arbeider på fylkesnivå og har i tillegg to lokale fora, FNF Stavanger og FNF Haugalandet.

tenkt. Ergo er planen utdatert og, som fylkesordfører Janne Johnsen frustrert uttrykte i et møte der FNF var til stede, er planen ikke lenger relevant. Mye har skjedd siden vindkraftplanen ble endelig godkjent i 2009. Vi har fått noe erfaring og økt forståelse for de alvorlige konsekvensene av vindkraftverk i Norge, noe som forsterker organisasjonenes bekymring for natur- og friluftslivsverdiene men også for den negative konsekvensen for helsen til folk som bor og ferdes i og nær områdene.

Det finnes ingen samlet plan for utbygging av vindkraft i Norge og, så langt vi kjenner, er det heller ikke foretatt en samlet evaluering av vindkraftanleggene som allerede er etablert. Uten en nasjonal plan som blant annet tar hensyn til landskapskonvensjon, risikerer vi at hele det norske fjord- og kystlandskapet vil endre karakter og miste sitt urørte preg og med det en viktig del av vår folkesjæl og identitet.

Natur, friluftsliv og landskap

Nevlandshei er svært nær noen av de mest populære turmålene i Sør-Rogaland på Madland og i Brekko. Området som blir berørt framstår i dag som svært vakkert og betyr mye for det lokale estetiske inntrykket. Området rundt er godt tilrettelagt både for dagsbesøk og med mulighet for lengre opphold. Inntrykket av natur- og kulturlandskap vil bli sterkt forringet ved det foreslåtte kraftverket.

Et vindkraftverk i dette område vil være svært forstyrrende for natur- og friluftslivsutøvelse med blinkende og skarpe lys, roterende vinger og støy og vil være spesielt forstyrrende om kvelden og natten. Brekko friluftsområde driftes av Jæren Friluftsråd og er tilrettelagt med turvei tilgjengelig for de fleste og med en av få lysløyper for vinteraktivitet i denne delen av Rogaland. Madlandsheia har et nettverk av merkede turløyper, er et populært område for børsanking og er også til tider mye brukt som vinterutfartsområde. Madlandsvannet og Madlandselva er også ivrig brukt av fiskere, padlere, badere og tilreisende turister.

Nyeste evaluering – NOU lagt fram i august

Vi ber NVE og regjeringen ta en pause i konsesjonsbehandling og tildelinger til en grundig evaluering av sertifikatordningen og virkningen av alle eksisterende vindkraftverk i Norge er foretatt.

I den nylige framlagte rapporten fra Økosystemtjenesteutvalget sies det at el-sertifikatordningen kan gi store og negative konsekvenser for økosystemene. Utvalget foreslår at ordningen må evalueres, særlig med vekt på å kartlegge konsekvensene av vann- og vindkraftutbyggingene. De sier også at man må minimere skadene av dagens avtale med Sverige. Det mener vi må gjøres gjennom en strengere konsesjonsbehandling med krav om langt bedre kartlegging av naturverdier, en nasjonal satsning på kartlegging og kunnskap, bedre planlegging, bedre vurderinger av samlet belastning og at det ikke tillates utbygginger i urørte eller andre verdifulle naturområder.

FNs naturpanel ble opprettet i fjor som en parallell til klimapanelet og skal adressere tap av naturmangfold, eller artenes utryddelse. Dette er karakterisert som det største globale

miljøproblemet ved siden av klimaendringer. Naturen er selv den beste forbrukeren og lagringsplass for miljøgassene. Det burde være selvsagt at store inngrep og spesielt inngrep i urørt natur bør være det siste vi gjør.

Kommunens og grunneiers risiko

Som nevnt vil spesielt Nevlandsheiprosjektet komme svært nær noen av de mest populære utfartsstedene for turgåere på Nord-Jæren men er også rik på fugl, vilt og andre arter. Inngrepene, oppstykkingen og barrierene kan føre til alvorlige endringer i økosystemene. Hvis, for eksempel, grunnvannsnivåer endres, hvilket ikke er usannsynlig når store veiskjæringer må til, kan det få fatale konsekvenser for plantelivet over et stort område. Fyllinger, sprenging og avrenning kan gjøre kort prosess av vannkvalitet og sårbare økologiske forhold som har tilpasset seg over meget lang tid.

Vi håper at Gjesdal kommune også konkluderer med at ved disse prosjektene risikerer de å båndlegge verdifull områder for all fremtid. Noen av de verste inngrepene blir knapt nevnt eller ikke utredet i det hele tatt: Veiinngrepene som ikke kan tilbakeføres, innvirkning på vannkvalitet og krav per vanndirektivet, de mest alvorlige konsekvensene av støy, kostnader og risiko ved dekomisjonering og sumvirkninger av inngrep. Vedlagt er en artikkel om risiko for kommunen og grunneiere samt en grundigere beskrivelse av utfordringene ved vindkraftutbygging på land.

Selv om Norge har forpliktet seg til å oppfylle en rekke klimamål betyr ikke dette at vindkraftsatsing er riktig *her i Norge eller her på Vestlandet*. Vi er svært bekymret for hvordan områdene vil bli når kraftverkene legges ned. Er det satt av nok midler til opprydding? Hvem får ansvaret dersom kraftselskapet går konkurs?

Organisasjonene i FNF har forståelse for klimatiltak men mener at naturen i Norge betaler en uforholdsmessig høy og, for det meste, unødvendig pris. Det finnes mange andre effektive virkemiddel som kan brukes uten å true naturmangfoldet og mulighet til helsefremmende aktivitet.

Med hilsen,

Emily Halvorsen (sign.)
Koordinator

Kopi:
Fylkesmannen i Rogaland
Rogaland fylkeskommune
Gjesdal kommune
Norges Jeger og Fiskerforbund Rogaland
Norsk Botanisk Forening Rogalandsavdeling
Norsk Ornitologisk Forening avd. Rogaland
Norges Speiderforbund Vesterlen krets

Vedlegg 1

Utbygging av vindkraftanlegg innebærer en rekke inngrep utover den fysiske plasseringen av vindmøllene. I tillegg kommer inngrep som følge av konstruksjon av anlegg (f. eks. sprengningsarbeid, drenering, fylling), jordkabling av kraftledninger på anlegget, beslagleggelse av areal, kraftframføring i samband med nettilknytning for anlegget, nye veianlegg internt, adkomstvei til vindkraftanlegget, driftsbygninger, støy, lys, blink og beslagleggelse av luftrom.

Den nye plan- og bygningsloven fra 2009 innførte unntak for energianlegg fra kravene om planbehandling. Dette betyr at dersom kommunen har en formening og det er konflikt mellom reguleringsplan og konsesjonsbehandling, kan OED omgjøre vedtaket til statlig arealplan. Dette skjer også med regionalplaner.

Trafostasjon på Mitdfjellet, Fitjar – turbinvingen som ligger ved siden av er 44 m lang
Foto: Sveinulf Vågene

Vurderingsskjevhet og svake krav til utredninger i Norge

Flere av de frivillige medlemmene i våre organisasjoner har utstrakt erfaring fra energibransjen og har arbeidet mye internasjonalt og med betydelig ansvar. De påpeker de store svakhetene ved krav til utredninger i Norge, som uttalt her av et styremedlem: *“Som i alle slike saker, så stilles det latterlig svake krav til undersøkelser som grunnlag for konsekvensutredningene. Det ville overhode ikke kunne passere i de fleste andre land jeg kjenner konsekvensutredningspraksis i. Noe av det vi gjentatte ganger har reagert på er at NVE notorisk holder på at konsekvensutredninger skal baseres på eksisterende kunnskap, enten kunnskap finnes eller ikke. Jeg har i det siste vært involvert i flere vindkraftprosjekter utenfor Norge, og der stilles det helt andre krav til dokumentasjon og hensyn til naturmangfold enn det vi ser fra NVE's side i Norge.”*

Det er svært problematisk at utredningene bestilles direkte av utbygger. Kostnaden bør selvsagt dekkes av utbygger som nå. Men, vi mener at ved så store og kompliserte industrielle prosjekt bør kommunene ha mye mer kontroll over prosessen. Dette for å sikre at de allmenne interessene, inkl. friluftslivsinteressene, blir prioritert fremfor utbyggerens. I vindkraftsaker har FNF gang på gang vært vitne til at folk lar seg blinde av ensidig fremstilling av prosjektene. At utbyggere forteller sin rosenrøde versjon, kan vi forstå, men når NVE markedsfører prosjektene, blir dette et alvorlig problem. Når vanlige folk og frivillige organisasjoner endelig får vite omfang og konsekvenser, er prosessen oftest gått for langt. Vi håper at kravene til utredning skjerpes og bistår gjerne i arbeidet med nye krav og retningslinjer.

Veianlegg – evige inngrep

Grunnet plan- og bygningslovens unntak blir veiene en del av konsesjonsbehandlingen som i praksis gir vide fullmakter. Terrenginngrepene blir dermed bare overfladisk behandlet i konsesjonsprosessen der konsekvensene ikke utredes, men nevnes så vidt ved behandling av andre tema.

Områdenes kvaliteter er oftest knyttet til uberørt preg og forekomst av sammenhengende arealer med åpent landskap. Ethvert inngrep i urørt natur vil føre til endringer i økosystemer. Ved oppstyking av landskapet kan leveområdene etter hvert bli så innskrunpet at konsekvensene blir fatale for plante- og dyrelivet. Bygging av flere meters brede veier innover heia raserer naturen langt utenom veibredden. Ingen må leve i den tro at det blir særlig mye interessant natur igjen etter slike omveltninger.

Utbyggere påstår ofte at veiene vil gjøre områder tilgjengelige og vil fortsatt gi friluftslivskvaliteter. Lokalsamfunnet blir ledet til å tro at anleggsveiene kan sammenliknes med, for eksempel, hytte- og skogsbilveier. Dette er langt fra sannheten. Et vindkraftverk er og blir et industriområde.

Veiene inn til vindkraftverkene og veiene internt i dem er, så langt vi kan se, like. I vindkraftverk skal det fraktes turbindeler opp til flere titallsmeter lange. Det betyr at veiene ikke kan ha på langt nær så krapp svingradius som for eksempel hytteveier og andre vanlige lokalveier. De kan heller ikke være kuperte i vertikalplanet. Her kan det selvsagt ikke stå hus, skog eller fjell langs veien. De må fjernes. Kun der veiene kan være rette, kan de i et vindkraftanlegg på visse strekninger komme ned mot 4,5 - 5 meters bredde. Og dette gjelder kun veienes kjørebane. Vanlige veier kan legges varsomt og sno seg gjennom terrenget, nettopp fordi svingradius kan være mindre og fordi kjøretøyene tåler brattere og mer variasjon i stigningsforholdene. Vindkraftveier må skjæres gjennom fjell/topper og legges på store fyllinger i søkkene, for å holde nødvendig stiv linjeføring.

Anleggsveiene blir derfor store, irreversible inngrep. Erfaringene vi har så langt i Rogaland er fra et nokså flatt myrområde og kan ikke sammenliknes med anlegg i Gjesdal. Av erfaring ellers på Sør-Vestlandet har vi fra vindkraftverket på Fitjar og til dels det på Lista. *På Midtfjellet, Fitjar, ble det sprengt ut over 400.000 m³ stein for å bygge 20 km veier.*

Ved liknende forhold til f.eks. Nevlandsheia, er vertikale inngrep opp i ca 10 m (fjellskjæringer og massefyllinger) og bredden på hele terrenginngrepet kommer opp i over 30 m. I anleggsperioden kan skjæringene komme opp i flere titalls meters bredde, slik vi så på Høg-Jæren. Jo mer kupert terrenget er, jo større blir inngrepene og andelen rette veier blir mindre. Heia i Gjesdal kan bli svært utfordrende.

Veiene må også dimensjoneres etter hvilken vekt de skal tåle og turbinene skal selvsagt stå på de

høyeste punktene i området. Dette får også stor betydning for naturinngrepet. Andre veier legges normalt lavt i terrenget.

20 – 25 m bred skjæring i kurve – fra Lista – merk dimensjoner i forhold til personen
Foto: Sveinulf Vågene

Lyd - alvorlig konsekvenser for friluftsliv, naboer og eiendommer

Støy i friluftsområder og hytteområder når langt utenfor vindkraftverket. Naboer til anlegg refererer ofte til støy som den største plagen. Støyproblemene er verst om natten, morgenen og kvelden når man skal slappe av. Aller verst er lavfrekvent støy som det ikke kreves vurdering av ennå i Norge og blir ikke inkludert i konsesjonssøknader.

I veilederen til retningslinjene fra MD heter det at: "Kommunen bør unngå å lokalisere nye støykilder slik at verdifulle rekreasjonsområder og stille områder forsvinner eller reduseres i omfang. Fravær av støy er en forutsetning for at friluftsliv- og rekreasjonsområder og kulturmiljøer skal ha full verdi." I det hele tatt er fravær av støy noe av det som er viktigst ved friluftslivsutøvelse og bekreftes stadig ved undersøkelser. Synovate undersøkelse fra 2009 viser bla. at 9 av 10 nordmenn mener at det å komme ut i frisk natur, vekk fra støy og forurensning og det å oppleve naturens stillhet og ro er viktigste grunner for å gå på tur. Stillhet og ro er nettopp de verdiene som vil forsvinne innenfor 45 dB (støygrensen for anlegget), og også i stor grad innenfor 40dB. Støygrensen for gul sone ved vindturbiner i Norge er satt ved 45 dB. Myndighetene aksepterer at ved denne grensen vil 10% av de som oppholder seg her oppleve sterke plager fra støy. Totalt 25% vil oppleve plager (Kilde: SINTEF og MD). Støygrensene for vindkraftområder representerer dessuten gjennomsnittsverdier. Utbyggere vektlegger at støyen ofte vil være lavere enn beregnet. Dette er sikkert riktig men vi vil understreke at støyen like ofte kan bli svært mye høyere enn beregnet.

Arealet innenfor 45 dB utgjør et langt større område enn prosjektområdene skissert i søknadene. Etter vår oppfatning er dette den reelle yttergrensen for anlegget. Anbefalt øverste støygrense i friluftsområder er 40 dB, dvs. at influensområdet strekker seg ytterligere. Støy fra vindkraftverk er

svært forskjellig og kan forplante seg langt utover andre typer støy. Her burde en virkelig foreta en analyse av sumvirkningene av alle nåværende og potensielle støykilder.

Et tema som sjelden nevnes er hvordan støy vil påvirke eiendomsverdier. Visuell forøpling og blink kan en snu seg vekk fra men lyden omslutter en og føles gjennom hele kroppen. Det er neppe noen som vil tørre å investere i eiendommer i nærheten av 45 dB grensen og erfaringer fra utlandet går langt i å bekrefte sterk reduksjon i eiendomsverdier. Her i Norge har naboer prøvd å gardere seg mot lyden ved å forsterke vegger og flytte soverom ned i kjellere.

Lysforurensing fra merking av turbinene påvirker store områder

Lysvirkningen fra merkelys med dagens standard for merking av vindturbiner vil i seg selv utgjøre et markant innslag på kveldshimmelen i området. Luftfartstilsynet har stilt seg sterkt kritisk til radarvarsling etter et flyuhell lenger nord i landet hvor det ikke virket. Luftfartstilsynet arbeider nå med nye regler for lysmerking hvor det legges opp til at det skal utplasseres blinkende lys med styrke på 100.000 candela. Dette er meget sterkt lys. Et flertall av mulige turbintyper på 3 og 4 MW som kan blir aktuelle for vindkraftverk i Sør-Rogaland vil være over 150 m høye.

Vi er bekymret for at lysvirkninger fra vindkraftverket om kveld og natt kan få store ringvirkninger ikke bare for det omsøkte området men også over store friluftsområder omkring. (Kilde: Regler for ny lysmerking og problemstillinger ved radarvarslingssystemet OCAS er beskrevet i flere artikler i Teknisk Ukeblad).

Sumvirkninger blir ikke utredet, planer og verktøy mangler

I konsekvensutredninger blir sumvirkninger avfeiet med en kort paragraf og en skikkelig vurdering mangler helt. Erfaringer med tematisk konfliktvurdering fra Riksantikvaren og Direktoratet for naturforvaltning (nå Miljødirektoratet) viser at det er behov for å kunne vurdere sumvirkninger for anlegg, og ikke bare forskjellen mellom ulike anlegg. Samlet belastning og sumvirkninger bør adressere ikke bare vindkraftprosjekt men også andre belastninger på området. Det skal også vurderes over tid. Til nå finnes det ikke en anbefalt metodikk annet enn å be om at nærliggende anlegg utredes samtidig. Dette er for dårlig. Nå kan vi risikere å få vindkraftanlegg på rekke og rad i de lave fjell- og heiområder fra Lindesnes til Stadt og lengre nord. Lokale grupperinger av vindkraftverk er ikke tilstrekkelig for å vurdere samlet belastning på rovfugl og mange andre arter.

Myndighetene har heller ingen samlet plan for utbygging av vindkraft i Norge og kartene viser ikke områdene som vindkraftverkene i realiteten beslaglegger. De bør inkludere relevante støysoner og influensområdet ellers. Så langt vi kjenner til er det heller ikke foretatt en samlet evaluering av de vindkraftanleggene som allerede er etablert i Norge.

Opprydding og nedleggelse kan bli kommunens problem

Vi er opptatt av hvordan området vil bli den dagen vindkraftproduksjonen eventuelt blir lagt ned. Vi kjenner til at økonomien til mange vindkraftanlegg i Norge er dårlig, og at sjansene for at noen anlegg vil gå konkurs er til stede. Haugaland kraft og andre interkommunale selskap har også uttrykt stor skepsis og er ikke lenger like ivrige etter å investere under slike usikre forhold.

Vi lurer også på om det er satt av tilstrekkelige midler til opprydning når anlegget må legges ned. Da den 9 år gamle testvindmøllen Dmo 1 måtte tas ned på Hunhammarfjellet høsten 2012 viste det seg at det ville koste 10 millioner å demontere møllen ved å bruke kraner. Møllen ble istedenfor sprengt ned og knust mot bakken til en tredjedel av prisen. Rivingen foregikk kontrollert og var vellykket men turbinen begynte likevel å brenne. Vi kjenner ikke sluttregnskapet for fjerning av denne ene turbinen, ei heller miljøkonsekvensene.

Blir det anledning til å sprengte turbinene når de skal rives? – i forhold til mulig forurensing? Og hvem sitter igjen med regningen hvis energiprisene blir lavere enn forventet og vindkraftselskapet går konkurs?

Med så mange vindkraftanlegg som har fått konsesjon de siste årene, er det en stor bekymring at det er lokalsamfunnene som blir sittende igjen med regningen.

Inngrep på Høg-Jæren som viser avrenning til bekk – bekkene renner ut i Håelva der det fortsatt fantes elvemussling. I bakgrunnen sees driftsbygningen og en gravemaskin
Foto: FNF Rogaland

Vedlegg 2

Risiko for kommuner og grunneiere:

Fredrikstad blad, 18/10/2013

Et heldig nei

Oi Wergeland Krog
Forum for Natur og Friluftsliv i
Østfold (FNF)

Det er en risiko for at miljö-satsingen på vindkraft vil medføre at verdifulle naturområder kommer til å være full av flagrende stål- og komposittskrot om ti år. For penger til å garantere en nedmontering av vindkraftverkene, om lønnsomheten kollapser, finnes ikke.

Påstanden er hentet fra en artikkel i Svenska Dagbladet – Näringsliv den 9. september i år. Vi er en del av det felles svensk-norske elsertifikatmarkedet, det samme gjelder her. Lønnsomheten i vindkraftproduksjonen er basert på en kraftig subsidiering fra private strømkunder, en ordning som igjen er avhengig av politisk vilje. Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) stiller ikke krav til utbygger om å legge frem en plan for nedmontering før etter at anlegget har vært i drift i 12 år. NVE baserer utsettelsen av kravet om en oppryddingsplan på turbinprodusentenes anslag om en forventet turbinlevetid på 25 år. Tidligere seniorrådgiver

i energi og miljøspørsmål for Verdensbanken, nå professor i økonomi ved universitetet i Edinburgh, dr. Gordon Hughes, publiserte i fjor en rapport som viser at forventet levetid er 12–15 år.

At vindkrafteventyret kan bli et skrekksenario for grunneiere og kommuner er reelt. Et eksempel er vindkraftanlegget Vindpark Vänern. Anlegget består av ti turbiner som ble satt i gang 18. mai 2010. I oktober 2012 hadde fem av sju turbiner allerede alvorlige skader. Driftsselskapet gikk konkurs og Karlstad og Hammarö kommuner, som eide grunnen, sto overfor valget å investere over 100 millioner svenske kroner eller å skrote anlegget.

Dersom noe tilsvarende hadde skjedd i for eksempel Kjølen Vindparks 54 turbiners anlegg, ville først eierne av grunnen gått konkurs og deretter ville ansvaret for oppryddingen / rehabiliteringen falle på kommunen. Fremtiden vil vise at Aremarks og andre kommuners nei til naturødeleggende og økonomisk risikable vindprosjekter var et heldig valg! Innlegget er forkortet! Red